

Menno ter Braak en Bordewijk (door Hans Anten).

De Universitaire Bibliotheken Leiden heeft in 2016 de bibliotheek van Menno ter Braak kunnen verwerven, onder meer door boeken uit die bibliotheek ter adoptie aan te bieden. Marsha Keja adopteerde *Rood paleis* en ik *Knorrende beesten*. Beide romans uit het bezit van Ter Braak zijn opgenomen in een webtentoonstelling van de UB Leiden. De boeken zijn voorzien van de motivatie van de begunstigers. Hierbij de motivatie van Marsha Keja en Hans Anten.

2. Knorrende beesten

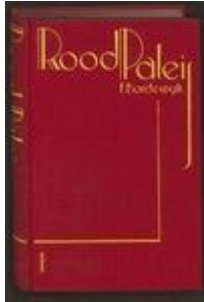
Menno ter Braak heeft *Knorrende beesten*, Bordewijks tweede roman, nimmer besproken. Met deze adoptie refereer ik aan de rol die Ter Braak speelde in de contemporaine ontvangst van Bordewijks tegendraads proza. Met de romans *Blokken* (1931), *Bint* (1934), *Rood paleis* (1936) en de verhalenbundel *De wingerdrank* (1937), is *Knorrende beesten* een proeve van Bordewijks modernisme, de 'nieuwe richting' die hij in 1931 insloeg. Eind 1934 formuleerde Bordewijk in het Haagse dagblad *Het Vaderland* voor het eerst de poëtische principes die ten grondslag liggen aan dat proza – 'Versobering, verstrakking zal een eis zijn', en wel in zijn antwoord op de door redacteur Kunst en Letteren Ter Braak (en G.H. 's-Gravesande) georganiseerde enquête over onder- en overschatting in de Nederlandse literatuur.

Het meest controversieel was *Bint*. In tal van scheldkritieken werd Bordewijk verweten de werkelijkheid van Nederlandse scholen geweld aan te doen door 'ploerten en aberraten' te verheerlijken en een fascistische of nazistische pedagogiek te propageren. In 1935 gaf Ter Braak in *Het Vaderland* twee keer een krachtig antwoord op dergelijke reacties, onder meer door de val van *Bint* te releveren en *Bint* in het perspectief van het fantastische en het groteske te bespreken om zo de onzinnigheid te benadrukken van oordelen gebaseerd op mimetische maatstaven. Dat deed hij niet alleen met een zeer positieve recensie van *Bint*, maar ook expliciet in de minder bekende bijdrage 'De leugenaar Bordewijk' (niet in het *Verzameld Werk*).

Hans Anten

F. Bordewijk, *Knorrende beesten*. Utrecht 1933. [MTERB 5 F 26]

3. Rood paleis

De boeken uit een schrijversbibliotheek spreken het meest aan als er gebruikssporen te ontdekken zijn. Menno ter Braak voorzag zijn boeken vaak van een handtekening of een ex libris. Sommige van de auteurs schonken hun boek voorzien van een opdracht. Maar het interessantst zijn de leesnotities die Ter Braak zelf aanbracht in de marge of in de tekst. Dit exemplaar van *Rood paleis* bevat vele aan- en onderstrepingen, die vooruit wijzen naar de recensie die hij voor *Het Vaderland* zou schrijven: 'Einde der eeuw. De objectiviteit van Bordewijks fantasie', 27 december 1936. Op een van de achterste schutbladen heeft Ter Braak steekwoorden geschreven, die de bouwstenen van de recensie lijken te zijn. Ter Braak ergerde zich aan de 'enorme woorden' die Bordewijk gebruikte: 'Het is opvallend, zooveel enorme woorden als er in dezen roman voorkomen; men ontmoet een "formidabelen" hond, een "schurftigen dokter, die "schrikwekkend" voor de deur van het bordeel placht te staan, een auto, die "geweldig" wegrijdt, het "grootte en hevige gelaat" van mevrouw Doom, de "cascaden vet" van den bordeelportier, drankhuizen "bloedrood begordijnd", zelfs een "machtige" pensionnaire, "uitgezakt in zwaar vetweefsel tot het amorfe van een mislukten pudding", etc. etc.' Al deze woorden onderstreepte Ter Braak in zijn exemplaar van het boek. Maar de kwalificatie 'nonsens' die hij schreef naast de gedachte van een van de hoofdpersonen, zwakte hij in de recensie wat af tot 'opzettelijk en onecht'.

Marsha Keja

F. Bordewijk, *Rood paleis*. Rotterdam 1936. [MTERB 5 F 29]